

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA ZOOTEHNIKO

Vanja KRANJC

VZREJA MLADIH TOPLOKRVNIH KONJ

DIPLOMSKO DELO

Visokošolski strokovni študij

Ljubljana, 2010

UNIVERZA V LJUBLJANI
BIOTEHNIŠKA FAKULTETA
ODDELEK ZA ZOOTEHNIKO

Vanja KRANJC

VZREJA MLADIH TOPLOKRVNIH KONJ

DIPLOMSKO DELO
Visokošolski strokovni študij

BREEDING OF YOUNG WARM-BLOODED HORSES

GRADUATION THESIS
Higher professional studies

Ljubljana, 2010

Diplomsko delo je zaključek Visokošolskega študija kmetijstvo - zootehnika. Opravljeno je bilo na Centru za strokovno delo v živinoreji, Oddelka za zootehniko, Biotehniške fakultete, Univerze v Ljubljani.

Komisija za dodiplomski študij Oddelka za zootehniko je za mentorja diplomskega dela imenovala viš. pred. dr. Klemna Potočnika.

Recenzent: prof. dr. Janez Salobir

Komisija za oceno in zagovor:

Predsednik: doc. dr. Silvester ŽGUR
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko

Član: viš. pred. dr. Klemen POTOČNIK
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko

Član: prof. dr. Janez SALOBIR
Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko

Datum zagovora: 14. 10. 2010

Naloga je rezultat lastnega raziskovalnega dela. Podpisana se strinjam z objavo svoje naloge v polnem tekstu na spletni strani Digitalne knjižnice Biotehniške fakultete. Izjavljam, da je naloga, ki sem jo oddala v elektronski obliki, identična tiskani verziji.

Vanja KRANJC

KLJUČNA DOKUMENTACIJSKA INFORMACIJA

ŠD	Vs
DK	UDK 636.1(043.2)=163.6
KG	konjereja/konji/vzreja/mladi konji/toplokrvne pasme
KK	AGRIS L01/5120
AV	KRANJC, Vanja
SA	POTOČNIK, Klemen (mentor)
KZ	SI-1230 Domžale, Groblje 3
ZA	Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko
LI	2010
IN	VZREJA MLADIH TOPLOKRVNIH KONJ
TD	Diplomsko delo (visokošolski strokovni študij)
OP	VII, 31 str., 11 sl., 29 vir.
IJ	sl
JI	sl/en
AI	Toplokrvne pasme konj izvirajo iz dveh prazgodovinskih pasem (tarpan in przewalski konj), ki sta živeli v stepah in puščavah osrednje Azije. Med toplokrvne pasme sodijo konji za tek ali lažji konji, katerih konstitucija je čvrsta in nežna, njihov temperament pa živahen. Vzreja konj je odvisna od namena uporabe, saj jih je treba vzrejati različno za različne namene uporabe. Nekatere bomo uporabljali za tekmovanja, druge pa za prosti čas. Pomembno je, da konja učimo počasi in postopoma z veliko mero potrpežljivosti, omogočiti pa mu moramo tudi dovolj gibanja, dobre paše oziroma krme, socialni stik z vrstniki ipd. V diplomskem delu smo predstavili postopke dela z mladimi konji od rojstva do odstavitve in od odstavitve do začetka treninga. Naloge oziroma postopke dela smo razdelili na rejska opravila in opravila, povezana s treningom.

KEY WORDS DOCUMENTATION

DN Vs

DC UDC 636.1(043.2)=163.6

CX horses/breeding/young horses/breeds/warm blooded horses

CC AGRIS L01/5120

AU KRANJC, Vanja

AA POTOČNIK, Klemen (supervisor)

PP SI-1230 Domžale, Groblje 3

PB University of Ljubljana, Biotechnical Faculty, Department of Animal Science

PY 2010

TI BREEDING OF YOUNG WARM-BLOODED HORSES

DT Graduation thesis (Higher professional studies)

NO VII, 31 p., 11 fig., 29 ref.

LA sl

AL sl/en

AB Warm-blooded horse breeds originate from two prehistoric breeds (Tarpan and Przewalski horse), who lived in the steppes and deserts of Central Asia. Among the warm-blooded horse breeds the most suitable horses for sports are lighter horses, whose constitution is strong and gentle, and have lively temperament. Breeding of horses depends on their intended use; they need different breeding methods for different uses. Some will be used for competitions, others just for free time uses. It is important that we teach the horse slowly and with great patience, but we need to allow enough movement, or good pasture, feed, social contact with person, etc. In this thesis we have presented procedures for working with young horses from birth to weaning and from weaning until the start of training. Working procedures are divided into breeding tasks and tasks related to training.

KAZALO VSEBINE

	str.
Ključna dokumentacijska informacija (KDI)	IV
Key Words Documentation (KWD).....	V
Kazalo vsebine	VI
Kazalo slik	VIII
1 UVOD	1
2 PREGLED OBJAV	2
2.1 EVOLUCIJA KONJA	2
2.2 UDOMAČITEV KONJ	3
2.3 PASME KONJ	4
2.3.1 Toplokrvni konji	4
2.3.2 Kasaški konj	8
3 UPORABA OZIROMA NAMEN REJE TOPLOKRVNIH KONJ	10
3.1 ŠPORT	10
3.1.1 Kasaške dirke	10
3.1.2 Dresurno jahanje	10
3.1.3 Preskakovanje ovir	11
3.1.4 Vprežni šport	11
3.1.5 Western jahanje	11
3.1.6 Endurance	12
3.2 REKREACIJA IN PROSTI ČAS	13
3.2.1 Rekreativno jahanje	13
3.2.2 Turno ali pohodno jahanje	13
3.2.3 Spretnostno jahanje	13
3.2.4 Lovno jahanje	14
3.3 TERAPEVTSKO JAHANJE	14
4 VZREJA KONJ	15
4.1 REJSKA OPRAVILA	15
4.1.1 Od rojstva do odstavitve	15

4.1.2	Od odstavitve do začetka treninga	16
4.2	OPRAVILA, POVEZANA S TRENINGOM KONJA	17
4.2.1	Od rojstva do odstavitve	17
4.2.2	Od odstavitve do začetka treninga	19
4.3	TRENIRANJE	22
4.4	NAČINI VZREJE	22
4.4.1	Uhlevitev	23
4.4.2	Skupinska reja na prostem	25
5	SKLEPI	26
6	POVZETEK	27
7	VIRI	29

ZAHVALA

KAZALO SLIK

	str.
Slika 1: Pravi divji konj <i>Equus przewalski</i> (Tušak, 2002).....	2
Slika 2: Lipicanski konj v naravi (Krumpak, 1994)	5
Slika 3: Slovenski toplokrvni konj (Vejnovič, 2008)	6
Slika 4: Quarter konj v izpustu (Werner, 1997)	7
Slika 5: Ljutomerski kasač (Werner, 1997).....	9
Slika 6: Western jahanje v naravi (Hermsen, 1998)	12
Slika 7: Žrebe z materjo na paši (Vejnovič, 2008)	16
Slika 8: Krmljenje žrebet na pašniku (Jurkovič, 1983).....	17
Slika 9: Konj na lonži (Hermsen, 2003).....	21
Slika 10: Boks za konje (Trapečar, 1999).....	24
Slika 11: Prosta reja konj (Anžlovar, 2009).....	25

1 UVOD

Človek vzreja živali za različne namene – za meso, mleko, jajca, volno, pa tudi za delo, šport, rekreacijo ali zgolj kot družabnika. Od vseh živali je imel konj v življenju človeka vedno pomembno vlogo, saj je predstavljal pomočnika in partnerja pri delu, v vojnah za osvajanje ozemlja in pri transportu za premagovanje razdalj. Z razvojem tehnologije in mehanizacije se je konjeva vloga kot delovne sile zmanjšala, vse večji pomen pa ima kot človekov družabnik pri preživljanju prostega časa in pri športnem udejstvovanju.

Toplokrvne pasme konj izvirajo iz dveh prazgodovinskih pasem, in sicer iz tarpana in przewalskega konja, ki sta živela v stepah in puščavah osrednje Azije. Med toplokrvne pasme sodijo konji za tek ali lažji konji, katerih konstitucija je čvrsta in nežna, njihov temperament pa živahen.

Glede na to, za kaj bomo uporabljali konja, je zelo pomembna vzreja. Od nje je odvisna uporaba konja, saj moramo za vsak določen namen uporabe konja različno vzrejati, predvsem v fazi odraščanja, to je od odstavitve pa do začetka uporabe konja. Nekatere bomo uporabljali za tekmovanja, druge pa za prosti čas.

V nalogi želim na osnovi literature predstaviti načine vzreje za določen namen uporabe toplokrvnih pasem in katere metode oziroma postopki dela z mladimi konji so najprimernejši.

2 PREGLED OBJAV

V tem poglavju želimo predstaviti nastanek današnjih toplokrvnih pasem in namene reje, predvsem tistih, ki jih v Sloveniji redimo v nekoliko večjem številu. Za posamezen namen reje so primerne določene pasme konj, ki imajo genetski potencial, da služijo svojemu namenu.

2.1 EVOLUCIJA KONJA

Prvi prednik današnjega konja je bil pred približno 70 ali 60 milijoni let velik kakor lisica ali pes (25–40 cm). Na sprednjih nogah je imel štiri prste, na zadnjih pa tri in se je imenoval *Hyracotherium*. Imel je sklonjeno držo, ukrivljen hrbet in povešeno glavo. Prehranjeval se je z listi dreves in podrastjem takratne favne. Skozi čas se je prilagajal na novo nastale življenjske pogoje. S spremembo prehrane, od sočnega listja do trde trave, sta se zobovje in prebavni trakt povečala. Ravna travnata pokrajina ni več nudila zavetja pred plenilci, zato je moral postajati vedno hitrejši, gibljivejši in tudi vzdržljivejši. Telo in hrbet sta se začela ravnati, prsni koš je postajal širši, noge so se podaljševale in iz prstov na nogah se je srednji začel oblikovati v kopito, drugi pa so zakrneli. Pred 7 do 3 milijoni let je nastal današnjemu konju zelo podoben *Pliohippus*, ki je imel samo še en prst s kopitom ter je bil prednik rodu *Equus*, v katerem so poleg konjev tudi osli in zebre (Tušak, 2002).

Slika 1: Pravi divji konj *Equus przewalski* (Tušak, 2002)

Iz osnovnih oblik divjega konja (gozdni konj, azijski divji konj in tarpan) so nastali štiri arhetipi konj:

- Arhetip poni 1 (keltski poni): Živel je v severozahodni Evropi, bil je majhen (viher 120 cm), čokat, trdoživ, skromen, neobčutljiv na mraz, vlago in veter. Je prednik pasem poni exmoor, islandski poni ipd.
- Arhetip poni 2: Živel je v severni Evropi in Aziji, velik je bil 140 cm, navajen na mraz, sneg, veter, led in na pomanjkanje hrane. Podoben je przewalskemu konju. Iz njega izvirajo fjordski poni, highlandski poni ...
- Arhetip konj 3: Je puščavski in stepski konj osrednje Azije, srednje in zahodne Evrope. Bil je tršat, velik 143 cm, navajen na vročino in sušo. Ima gene tarpana in przewalskega konja. Iz njega izvirajo ahaltekinski, turkmenski, berberski in iberski konj, nekatere pasme kasačev in nekatere težke pasme konj.
- Arhetip konj 4 (protoarabec): Bil je puščavski konj zahodne Azije, majhen 120 cm, navajen na vročino in sušo. Iz njega izvirajo pasme konj, kot sta kaspijski in arabski konj (Vejnovič, 2008).

2.2 UDOMAČITEV KONJ

Udomačitev konj (pred 6000 do 5000 leti) je bila v primerjavi z drugimi domačimi živalmi razmeroma pozna, saj je konj od človeka zahteval mnogo več lovskih izkušenj kot pes, ovca, koza ali govedo. Sprva so ga uporabljali za meso, kri, kožo, žimo, kosti itd., da pa bi bil človek manj odvisen od lova, je črede konj zajel in jih pasel z drugimi vrstami pašnih živali ter ga tako počasi udomačil. Pred približno 2000 leti pr. n. št. so ga začeli uporabljati kot vlečno žival ter za prenašanje tovora, okoli 1200 leti pr. n. št. pa kot jezdno žival. Prvi domači konji so bili manjši kot današnji in kot taki bolj primerni za vleko. V 19. stol. so z izdelavo plugov prišli do izraza težki vlečni konji, ki so bili močnejši od oslov in hitrejši od volov, z uvedbo cestnega transporta pošte in potnikov pa hitri vleči konji (Tušak, 2002).

2.3 PASME KONJ

Skozi milijone let je bilo križanje konj naključno, odvisno predvsem od naravnih reliefno-klimatskih dejavnikov. Humar (2005) je mnenja, da je prav človek s selekcijo in načrtnim križanjem do danes vzredil več kot 200 pasem konj. Človekova selekcija je v glavnem potekala v dveh smereh; za delo je potreboval težke, močne in mirne konje, za jahanje (selitve, vojne) pa lažje, hitre in gibčne konje. Pasemska reja konj se je v Evropi začela šele konec srednjega veka. Najpomembnejši rejški cilji so bili povečanje hitrosti konja, fizične zmogljivosti za vleko in vzreja konj za potrebe plemstva, ki so zahtevali lepoto, žilavost, karakter, višino in vztrajnost, ki je odražala statusni simbol vsakega plemiča in premožnega. V Evropi se je najbolj uveljavila razdelitev pasem na toplokrvne, hladnokrvne in polnokrvne konje (Zupanc, 2000).

2.3.1 Toplokrvni konji

Izraz toplokrvni konj ne označuje telesne temperature, ampak pomeni njihov živahen značaj. Toplokrvni konji imajo živahen temperament, so žilavi, pogumni in vzdržljivi. Med seboj se razlikujejo po tem, da imajo v svoji krvi večji ali manjši delež angleškega ali arabskega polnokrvnega konja. Najpogosteje so nastali s križanjem polnokrvnih žrebcev z manj plemenitimi kobilami (Ečimovič, 2000). V nadaljevanju predstavljamo toplokrvne pasme konj, ki so v Sloveniji zastopane v večjem številu.

2.3.1.1 Lipicanski konj

Je slovenska avtohtona pasma konj, nastala v kobilarni Lipica (1580) z načrtnim križanjem avtohtonih kraških ter španskih in italijanskih konj (Trapečar, 1999). V reji lipicanca poznamo šest klasičnih linij žrebcev (Pluto, Neapolitano, Conversano, Maestoso, Favory in Siglavy) in 16 klasičnih rodov kobil (Sardinia, Spadiglia, Argentina, Africa, Almerina, Presciana, Englanderia, Europa, Stornella, Famosa, Deflorata, Gidrana, Djebrin, Mercurio, Theodorosta, Rebecca), ki so se izoblikovali v Lipici konec 18. in v začetku 19. stoletja (Rus, 2005c).

Lipicanec je skladen, eleganten konj srednjega okvirja, pravilnih in izdatnih hodov, z živahnim temperamentom, visok 150–160 cm. Zanj so značilna dobra plodnost, pozna zrelost, čvrsta konstitucija, dolgoživost, dober izkoristek krme in prilagojenost na skromne pogoje reje, paše in kraškega terena (Rus, 2005c). Novorojena žrebeta so vedno črne ali rjave barve in nato postopoma osivijo (Binder, 2009).

V Sloveniji je približno 800 lipicanskih konj, od tega jih je polovica v kobilarni Lipica, polovica pa pri zasebnih rejcih, ki so od leta 1992 povezani v Združenje rejcev lipicanca Slovenije. Lipicance redijo v večjem števil še na Hrvaškem, Madžarskem, Slovaškem, v Italiji in Romuniji. Pasma je razširjena po celotni državi in v 18 državah Evrope, Amerike, Afrike in Avstralije (Rus, 2005c).

Lipicanski konj je primeren za dresurno jahanje. Zaradi svoje energije, lepih hodov in vzdržljivosti je poleg dresure primeren tudi za vprego in rekreacijsko jahanje (Werner, 1997).

Slika 2: Lipicanski konj v naravi (Krumpak, 1994)

2.3.1.2 Slovenski toplokrvni konj

V Sloveniji reja toplokrvnih konj nima daljše tradicije. Vse do začetka devetdesetih let prejšnjega stoletja je bilo število slovenskih toplokrvnih konj zanemarljivo. Edina izjema je bila manjša populacija hanoveranskih kobil, ki jih je v tesnem sodelovanju z matično rejsko organizacijo v osemdesetih in devetdesetih letih prejšnjega stoletja vzrejal Konjerejski center Krumperk kot enota Oddelka za živinorejo Biotehniške fakultete. Slovenski toplokrvni konj je pasma v nastajanju, ki se oblikuje v zadnjih 20 letih na osnovi populacije uvoženih toplokrvnih konj, in sicer tako, da domače pasme konj oplemenjujejo s tujimi toplokrvnimi pasmami konj (Rus, 2005a)

Slovenski toplokrvni konj je skladen, eleganten konj, večjega okvirja in z živahnim temperamentom ter pravilnimi in izdatnimi hodi, primeren za vse zvrsti konjeniškega športa, predvsem za preskakovanje ovir, dresurno jahanje in vprego (Rus, 2005a).

Pasma je razširjena po vsej državi, redijo pa jih tudi v Avstriji, Nemčiji, na Finskem, Nizozemskem in Slovaškem. V populaciji rodovniških kobil so sprva prevladovali živali, ki so izvirale iz rejskih okolišev bivše Jugoslavije, Madžarske, Češke in Slovaške. Število konj v Sloveniji je zelo majhno. Leta 2005 je bila velikost populacije slovenskega toplokrvnega konja 882 živali, od tega 17 plemenskih žrebcev in 302 plemenskih kobil (Rus, 2005a).

Slika 3: Slovenski toplokrvni konj (Vejnovič, 2008)

2.3.1.3 Quarter konji

Quarter konj je dobil ime po dirki »a quarter mile race«, to je dirka na $\frac{1}{4}$ milje, v kateri so sposobni premagati vse druge pasme. Nastal je s križanjem arabskih, berberskih in turških žrebcev z angleškimi polnokrvnimi kobilami (Predstavitev pasme, 2009).

Je zelo zanesljiv, trden in vzdržljiv konj z uravnovešenim temperamentom in zvestim karakterjem, pri tem pa je zelo hiter in okreten (Werner, 1997). Visok je 145–160 cm, je močan in mišičast ter tehta od 500 do 600 kg. V primerjavi z evropskimi toplokrvnimi konji ima krajšo glavo in velike oči. Vrat ima srednje dolg in ponosno držo, pleča so izrazito poševna in omišičena, srednje dolg hrbet pa končuje dolg in zaobljen križ. Odlikujejo ga naslednje lastnosti, in sicer, da je miren, voljan delati, nezahteven glede krme, okreten v zavojih in ima sposobnost nenadnega ustavljanja (Binder, 2009).

Danes je najbolj razširjena pasma na svetu (na svetu je registriranih že več kot 4 milijone konj) in je tudi najhitrejši tekač na kratke proge (400 m). V Sloveniji je uradno registriranih skoraj 200 konj, to je glede na skupno število zelo malo (Predstavitev pasme, 2009).

Quarter konji so najočitnejši predstavnik western tipa konja in jahanja. Primerni so za izvajanje terapijskega jahanja, tekmovanja v vseh western disciplinah, priljubljeni pa so tudi za rekreativno jahanje in kot vprežni konji (Predstavitev pasme, 2009).

Slika 4: Quarter konj v izpustu (Werner, 1997)

2.3.2 Kasaški konj

Kasaški konji, ki jih redimo pri nas, so nastali z načrtnim križanjem toplokrvnih kobil anglo-arabskega tipa in ameriških kasačev. Je pasma, nastala na osnovi tradicije vprežnih konj, pri kateri so upoštevali dosežene športne rezultate na kasaških dirkah (Vejnovič, 2008).

Kasaški konj ima skladen telesni ustroj, srednji okvir, živahen temperament in pravilne ter izdatne hode. Zanj je značilna velika vzdržljivost, hiter kas in prilagodljivost na skromne pogoje reje in paše (Rus, 2005b).

V Sloveniji je populacija konj majhna, saj je bilo leta 2005 registriranih 33 plemenskih žrebcev in 375 plemenskih kobil. Skupna velikost populacije pa je ocenjena na približno 1395 konj. Kasaški konj je v reji tudi zunaj Slovenije, in sicer v 20 državah Evrope in v ZDA. Konji kasaške pasme so uporabni predvsem za kasaške dirke (Rus, 2005b).

2.3.2.1 Ljutomerski kasač

Ljutomerski kasač je slovenska tradicionalna pasma konj, ki izvira iz območja Ljutomera. Reja kasaških konj na območju Ljutomera ima več kot stoletno tradicijo, saj poteka že od leta 1884. Nastal je na osnovi križanja domačih kobil s kasaškimi žrebci ameriškega porekla. Do leta 1960 so ga uporabljali tako za tekmovanja kot tudi za vsa kmetijska dela (Program razvoja podeželja ..., 2007).

Ljutomerski kasač ima skladno telesno gradnjo, srednji okvir, visok je 150–165 cm, ima živahen temperament ter pravilne in izdatne hode. Reja ljutomerskega kasača poteka samo v Sloveniji, in sicer je bilo leta 2003 ocenjeni stalež populacije 1100 živali te pasme. Reja ljutomerskega kasača je usmerjena predvsem v vzrejo vrhunskih tekmovalnih konj in tudi za druge panoge konjeniškega športa (Program razvoja podeželja ..., 2007).

Slika 5: Ljutomerski kasač (Werner, 1997)

3 UPORABA OZIROMA NAMEN REJE TOPLOKRVNIH KONJ

3.1 ŠPORT

3.1.1 Kasaške dirke

Kasaške dirke so dirke v enovpregi s posebnim vozičkom na dveh kolesih, ki se imenuje sulky. Poznamo tudi dvovprežne dirke in kasaške dirke pod sedlom, ki jih največ prirejajo v Franciji. Pri kasaških dirkah mora konj teči v kasu, to je osnovni način hoje konja, pri katerem konj istočasno premika diagonalna para zadnjih nog, galopiranje pa ni dovoljeno (Pravilnik o kasaških dirkah, 2008). Kasaški konji dirkajo na stezah različnih dolžin, in sicer od 1200 pa do 4000 m. Dolžina steze, na kateri bo konj dirkal, je odvisna od konjeve starosti, in sicer dvoletniki dirkajo na stezah od 1200 do 1600 m, triletniki in starejši pa od 1600 do 4000 m. Za uspešnega dirkalnega kasača je pomembna nadarjenost za kas in zgodnji, trd in strokovni trening z uporabo tehničnih pripomočkov. Za kasaške dirke je najprimernejša pasma kasaški konj (Werner, 1997).

3.1.2 Dresurno jahanje

Dresurno jahanje kot tekmovalna disciplina poteka v ograjenem prostoru, označenem s črkami, ki so mednarodno predpisane, in pri vsaki črki morata konj in jahač opraviti predpisano vajo (Dresura in učenje, 2010).

Najvišji in najtežji kategoriji v tekmovalnem dresurnem jahanju sta Grand Prix in Grand Prix special, ki vsebujeta najtežje elemente dresure, kot so piaffe (kas na mestu), passage (lebdeči kas z izrazito podaljšano fazo lebdenja), pirueta v galopu (konj galopira praktično na mestu okrog zadnjih nog) in menjava galopa v zraku (med galopskim skokom v fazi nad zemljo zamenja galop); (Hermsen, 2003).

Dresurni konj mora biti čim bolj skladen, eleganten, z dolgimi poševnimi linijami in se mora z zamahom gibati v taktu. Poleg tega mora biti zdrav, izražati mora delavnost, veselje do gibanja, poslušnost, občutljivost in uravnovešen temperament.

Najprimernejša konja za dresurno jahanje sta lipicanski konj in slovenski toplokrvni konj (Werner, 1997).

3.1.3 Preskakovanje ovir

Tekmovanja v preskakovanju ovir potekajo na posebej urejenem prostoru (parkur), v katerem so postavljene ovire, ki jih mora tekmovalec preskočiti po vnaprej določenem vrstnem redu. Če tekmovalec vrstni red zgreši, ga diskvalificirajo. Število in višina ovir sta odvisni od kategorije, in sicer je višina od 1,1 m pa do 1,6 m, število ovir pa od 10 do 18 (Jurkovič, 1983).

Pravi konj za preskakovanje mora pokazati nadarjenost že pri prostem skoku (gibanje pred, med in po skoku – skakalna parabola), imeti mora čvrste, zdrave noge z močnimi sklepi in tetivami, imeti mora voljo do skakanja, biti mora borben in delaven ter imeti veliko zaupanje v jahača. Obvladati pa mora tudi osnove dresure (Werner, 1997). Najprimernejši konj za preskakovanje ovir je slovenski toplokrvni konj (Rus, 2005a).

3.1.4 Vprežni šport

Vožnja vpreg je obvladovanje konj, vpreženih v vozove, kočije ali dele vprežne opreme. Voznik oziroma kočijaž usmerja konja samo z vajetmi, bičem in glasom (Hermsen, 2003). Poznamo več vrst vpreg, in sicer enovprego (vprežen en konj), dvovprego (vprežena dva konja), skupinske vprege itd. Načeloma lahko vsakega konja izšolamo tudi kot vprežnega konja, najprimernejši pa so konji z dobrodušnim karakterjem, uravnovešenim temperamentom in taki, ki niso plašljivi. Če je v vpregi več konj, naj bi bili po možnosti enake barve, velikosti in podobnega temperamenta. Od v prejšnjem poglavju opisanih pasem sta za vprego najprimernejša lipicanski konj in slovenski toplokrvni konj, uporablja pa se tudi quarter horse (Werner, 1997).

3.1.5 Western jahanje

Western jahanje je poseben stil jahanja, ki se je razvil v Ameriki. Jahač drži vajeti samo z eno roko, zato da druga roka ostaja prosta za delo. Western konja jahajo s prosto držo

glave, vratu in ohlapnimi vajetmi, v nasprotju z evropskim načinom jahanja, ko je konj večino časa zbran. Da lahko jezdec konja brez uporabe sile lahko ustavi v vsaki vrsti hoda oziroma ga iz mirovanja spodbudi k najhitrejšemu gibanju, potrebuje stroge brzde. Konj se mora popolnoma neboječe, pogumno in pridno gibati povsod, kamor ga vodi jezdec, na vsak najmanjši vpliv jezdeca se mora takoj odzvati, pri zajahanju in razjahanju pa mora ostati popolnoma miren. Za western stil jahanja je najprimernejša pasma quarter konj (Edwards, 2002).

Slika 6: Western jahanje v naravi (Hermsen, 1998)

3.1.6 Endurance

Endurance je vzdržljivostno tekmovanje na dolge razdalje (več km, od 25 do 160 km). To tekmovanje se je najprej začelo razvijati v Ameriki, pozneje pa v Evropi in v Italiji. Bistvo te discipline so vrhunska telesna pripravljenost konja in jezdeca ter visoka stopnja njunega medsebojnega poznavanja (Endurance jahanje, 2010).

Tekmovanja endurance se lahko udeleži vsak jahač s konjem, starim vsaj 5 let. Za endurance jahanje so primerni majhni, gibčni konji, saj veliki, krepki konji svojo moč in noge prehitro iztrošijo že za prenašanje lastne telesne teže. Konji morajo biti vzdržljivi,

trdnih in zdravih nog, imeti morajo veselje do hoda in ne smejo biti plašljivi. Primeren konj je quarter konj (Werner, 1997).

3.2 REKREACIJA IN PROSTI ČAS

3.2.1 Rekreativno jahanje

To je jahanje v naravi, skozi gozdove, polja in travnike. Jahamo lahko ob vsakem vremenu, po želji jezdeca. Obleka jezdeca se prilagaja vremenskim razmeram posameznega letnega časa, biti pa mora udobna in primerna za jahanje. Za rekreativno jahanje so primerne vse pasme konj, imeti pa mora kondicijo, trdno zdravje, uravnovešen temperament, veselje do gibanja, vzdržljivost, zaupanje v jezdeca in ne sme biti plašljiv (Werner, 1997).

3.2.2 Turno ali pohodno jahanje

Je jahanje, ki traja več dni ali tednov. Turni jahači vzamejo s sabo le najnujnejše stvari, pripraviti se morajo na vse vremenske razmere, na možne poškodbe konja, na izgubo podkve ipd. Konj za turno jahanje mora imeti veliko kondicije in poguma, ne sme biti plašen in zaupati mora v jezdeca. Voljno mora slediti jezdecu in v vedno drugačnem hlevskem okolju mora jesti toliko, da ne izgubi kondicije. Kopita morajo biti zdrava in dobro podkovana (Werner, 1997).

3.2.3 Spretnostno jahanje

Spretnostno jahanje je jahanje, kjer jahač in konj premagata vse zahtevane ovire, npr. jahanje okoli sodov, skozi labirint, prehod skozi vrata, čez vodo ... Za to zvrst jahanja je prav tako potreben trening konja in jahača, saj mora jahač konja pripraviti do primerne poslušnosti, da uspešno premagata vse zahtevane ovire. Tu pa se vidi zaupanje konja v jahača in obratno. To pa je tudi preizkus šolanosti konja in tudi jahačev (Finžgar, 2010).

3.2.4 Lovno jahanje

To je lov na konju za preživetje (hrana). Ena izmed najstarejših oblik lova je sokolarjenje, kjer lovska družčina na konjih dejanske »lovce« le spremlja. »Lovci« so v tem primeru dresirane ujede – sokoli, ki jih spustijo nad pernato divjad, na primer fazane, jerebice ali golobe. V 18. stoletju so pa Angleži razvili lov na lisico. Idealen konj za lovno jahanje je konj, star 5 let, imeti mora veselje do gibanja in preskakovanja ovir, biti pa mora vztrajen in imeti mora uravnovešen temperament. Primerne so vse pasme konj, le da niso živčni in plašljivi (Hermsen, 2003).

3.3 TERAPEVTSKO JAHANJE

Terapevtsko jahanje je jahanje, ki ugodno deluje na jahača, pozitivno vpliva na lepo držo, dobro počutje in posledično na boljšo samopodobo človeka. Glede na cilje in namen ga delijo na hipoterapijo, terapevtsko-pedagoško jahanje, voltiziranje in jahanje za osebe s posebnimi potrebami (Globočnik, 2010).

Terapevtsko-pedagoško jahanje in voltiziranje je terapija ob konju, s konjem, na konju, s pomočjo konja. Pri tej terapiji ljudje iz ljubezni do živali »premagajo« sami sebe, ker konj potrebuje nego in hrano vsak dan, ter si zapolnijo prosti čas, ki ga tratijo z dolgočasjem. Izvaja ga pedagog ali psiholog, specialni in rehabilitacijski pedagog, ki so opravili dodatno izobraževanje na področju terapevtsko-pedagoškega jahanja in voltiziranja (Terapevtsko jahanje, 2010).

Hipoterapija izhaja iz dveh grških besed, in sicer *hippos* (konj) in *therapeia* (zdravljenje). Je posebna oblika fizioterapije, izvajana kot dodatna oblika zdravljenja s pomočjo konja, ki nadgrajuje osnovno fizioterapijo in jo predpisuje zdravnik specialist. Izvaja jo fizioterapevt, ki je opravil dodatno izobraževanje na področju hipoterapije (Terapevtsko jahanje, 2010).

Najprimernejši konj za hipoterapijo je starejši konj, miren, potrpežljiv, voljan delati, glede pasem pa so primerne vse pasme konj (Terapevtsko jahanje, 2010).

4 VZREJA KONJ

Beseda vzreja pomeni oskrbo in nego živali do stopnje, ko se lahko preživlja sam, oz. oskrbo in nego živali z določenim namenom, npr. za športne dejavnosti (Habe in sod., 2002).

Namen vzreje konj je, da žrebe v fazi odraščanja razvije vse svoje genetske potenciale, v največji možni meri pa tiste, ki so pomembni za uporabo oziroma določen namen reje, ko bo konj odrasel (Habe in sod., 2002).

4.1 REJSKA OPRAVILA

4.1.1 Od rojstva do odstavitve

Žrebeta, bodoči športni konji, morajo biti pravzaprav že na pogled videti mali športniki glede strukture, mišične zgradbe in ravnotežja. Pri izbiri žrebeta, ki ga kupujemo, moramo biti posebno pozorni na skladnost udov in uravnoteženost, ki sta pomembna dejavnika za športne konje. Žrebe mora imeti zdrave noge in pravilno stoj, dobro pa je, če poznamo njegove prednike, ko lahko na že danih predispozicijah gradimo vzgojo in trening konja, ko izvemo, v katerih disciplinah so bili njegovi predniki dobri (Ivankovič, 2004).

4.1.1.1 Čiščenje žrebeta in odpravljanje zajedavcev

Da bo žrebe zdravo, ga moramo redno čistiti (krtačiti). Za grivo in rep uporabimo glavnik, za telo pa mehko krtačo. Čistiti ga začnemo na konjevi levi strani od glave proti zadnji nogi, nato pa isti postopek ponovimo še na desni strani. Kopita pa mu čistimo s posebnim klinom za čiščenje kopit. Žrebe čistimo redno vsak dan. Da bo žrebe videti zdravo, mu moramo odstraniti zajedavce oziroma preprečiti zajedanje tako, da mu damo zdravilo proti črevesnim zajedavcem (Ivankovič, 2004).

4.1.1.2 Prehrana

Kmalu po skotitvi se žrebe že poskuša postaviti na noge in ko mu to uspe, išče seske. Prvo mleko ali kolostrum je zelo pomembno za žrebe, ker je bogato s protitelesi, ki ga varujejo pred infekcijskimi boleznimi, in ima tudi odvajalni učinek (Anžlovar, 2009).

Prve tri tedne se žrebe prehranjuje samo z materinim mlekom, pozneje, ko pa se pojavijo prvi zobje, začne grizljati bilke trave ali slame, zauživa pa lahko tudi zdrobljen oves. Če ima možnost izpusta na pašnik, je to zelo dobro, ker se s tem poveča ješčnost in krepijo se kosti, mišice, kite in pljuča (Werner, 1997).

Slika 7: Žrebe z materjo na paši (Vejnovič, 2008)

4.1.2 Od odstavitve do začetka treninga

Mlad konj je konj, star od 6 mesecev pa do 2 let oziroma od odstavitve pa do začetka treninga konja, odvisno od namena uporabe konja. Konje za kasaške dirke bomo začeli trenirati prej, ker pri starosti 2 let že tekmujejo. Toplokrvne konje pri starosti dveh let

začnemo privajati na sedlo in vprego, lipicanske konje pa začnemo trenirati za dresuro še pri višji starosti (Mitić, 1998).

4.1.2.1 Krmljenje

Od dneva, ko žrebe odstavimo, mu moramo zagotoviti svoj krmilnik. Če je na pašniku več žrebet, morajo biti krmilniki tako nameščeni, da do njih odrasli konji ne morejo priti, medtem ko žrebeta lahko. Od enega leta starosti naj dobivajo oves. Žrebe naj ima v izpustu ali na pašniku vrstnika, s katerim se igra in tekmuje, ker se tako zmanjša možnost stresnih situacij zaradi vzgoje oziroma dela z njim. Krmilniki so nameščeni tako, da do njih pridejo le žrebeta. Tram za žrebeti preprečuje kobilam dostop do krmilnikov (Trapečar, 1999).

Slika 8: Krmljenje žrebet na pašniku (Jurkovič, 1983)

4.2 OPRAVILA, POVEZANA S TRENINGOM KONJA

4.2.1 Od rojstva do odstavitve

4.2.1.1 Navajanje na oglavnico in na privez

Vzgoja žrebeta se začne že v prvih dneh po rojstvu, najprej pa si moramo pridobiti njegovo zaupanje, in sicer tako, da izvajamo mirne in počasne gibe. Ker je žrebe zelo

radovedno, se nam bo kmalu približalo in nas začelo ovohavati. Če pa je žrebe nezaupljivo, se ukvarjamo s kobilo in čakamo, da se nam žrebe iz radovednosti samo približa. Ko se nam približa, ga nežno pobožamo. Vsakdanji kratki obiski žrebeta v boksu so osnova za nadaljnje lažje šolanje konja, ker nam bo zaupal. Po dveh tednih pa žrebetu počasi nadenemo oglavnico, in sicer tako, da mu damo najprej povohati oglavnico, nato pa mu jo počasi nadenemo na glavo in mu jo takoj snamemo. To ponovimo večkrat in čas nadete oglavnice postopoma podaljšujemo. Medtem ko ima žrebe nadeto oglavnico, ga nadziramo, da se ne bi kam zataknilo (Vejnovič, 2008).

Ko se navadi na oglavnico, ga začnemo privajati na povodec, in sicer tako, da mu najprej samo pripnemo povodec in ga za nekaj trenutkov tudi privežemo, nato pa čas priveza postopoma podaljšujemo, dokler se ne privadi in ga lahko samega pustimo na privezu (Humar, 2005).

4.2.1.2 Vodenje na povodcu

Konja učimo vodenja na povodcu tako, da povodec rahlo potegnemo naprej in ko se neha upirati, popustimo povodec. Tako žrebe spozna, da če ne vleče nazaj, ni pritiska na glavi, in počasi nam bo sledilo korak za korakom. Zdaj ga moramo samo še naučiti, da nam sledi, da nas ne prehiteva ali zaostaja. Če nas prehiteva, ga rahlo potegnemo nazaj, če pa zaostaja, ga potegnemo naprej za sabo. Tla, na katerih potekajo vaje z žrebetom, morajo biti delu primerna. Mehkejša kot so tla, napornejše bo gibanje in večja možnost, da se žrebe prehitro utruji in celo poškoduje (Donner in Specht, 1995).

4.2.1.3 Dvigovanje nog in čiščenje kopit

Učenja dvigovanja nog se lotimo potrpežljivo in postopoma. Ker je zdaj žrebe že vajeno naših dotikov, z roko drsimo po telesu in po nogi navzdol ter nogo dvignemo samo toliko, da je v zraku in jo takoj spustimo. To večkrat ponovimo in vsakič zadržimo nogo dalj časa v zraku. Če pa se žrebe poskuša osvoboditi prijema, mu to dovolimo, vendar nogo takoj spet dvignemo in pridržimo dalj časa, dokler se ne navadi na prijem noge in

držanja v višini, ki je potrebna za čiščenje kopita in pozneje pri odraslem konju za porezovanje in podkovanje (Vejnovič, 2008).

4.2.2 Od odstavitve do začetka treninga

4.2.2.1 Vožnja v prikolici

Učenje navajanja prikolice in vožnje v prikolici začnemo že pri žrebetu. Če moramo peljati žrebe, ki še sesa, ga peljemo v spremstvu matere. Mlade konje, ki se prvič vozijo, pa peljemo v spremstvu izkušenega konja, da ni preveč stresno. Navajanje na prikolico mladega konja učimo tako, da prikolico postavimo na pašnik ali v izpust in imamo odprto nakladalno rampo. Ker so konji radovedni, se bodo prikolici sami približali in jo začeli ovohavati ter mogoče tudi stopili na nakladalno rampo. Da pa bi se konj hitreje navadil prikolice, postavimo prvi dan na nakladalno rampo nekaj žita, da ga poje, ker ga to privlači. Naslednji dan mu žito postavimo še višje na nakladalni rampi in vsak dan postopoma zvišujemo razdaljo, toliko časa, da je žito v notranjosti prikolice. In ta čas, ko konj stopi do žita, ga privežemo, in ko žito poje, ga odvežemo in ga potiskamo nazaj iz prikolice. Tako bo naslednjič nakladanje lažje tudi brez žita. Voznik pa mora pri prevozu peljati mirno, s prilagojeno hitrostjo, izogibati se mora sunkovitemu zaviranju. Prvi prevoz naj ne bo predolg, največ eno uro, če je pa daljši, morajo pa biti vmesni postanki. Razkladanje mora biti enako kot nakladanje, umirjeno in previdno (Vejnovič, 2008).

4.2.2.2 Privajanje na opremo in lonžiranje

Mladega konja privajamo na opremo lonže, na sedlo in vprego čim prej po odstavitvi, da imamo potem manj težav. Na sedlo ga privajamo tako, da mu najprej na hrbet damo samo rahlo pregrinjalo, da se navadi, da ima nekaj na hrbtu. Nato mu to pregrinjalo zamenjamo s podsedelnico, in ko se je navadi, mu nadenemo sedlo in ga takoj tudi snamemo. To večkrat ponovimo in vsakič podaljšamo čas nošenja sedla, dokler se ga popolnoma ne navadi. Ko mirno stoji in pusti, da mu nadenemo sedlo, lahko zapnemo sedelni pas, najprej ohlapno in postopoma močneje. Tako konja s sedlom in s

spuščenimi stremeni najprej lonžiramo brez jezdeca, pozneje pa še z jezdecem. Na vprego pa mladega konja privajamo postopoma. Najprej mu zaprežemo majhen, lahek hlod, ki ga vleče za sabo, nato hlod zamenjamo z večjim in nazadnje mu zaprežemo še vprego (Vejnovič, 2008).

Lonžiranje enoletnih konjev ni priporočljivo, ker je notranja noga konja vedno zelo obremenjena in zaradi preobremenitve lahko pride do poškodbe tetiv. Z lonžiranjem ali treniranjem v okrogli maneži začnemo, ko dopolnijo dve oziroma tri leta (Vejnovič, 2008).

Po mnenju Tušaka in Tušaka (2002), bi lonžiranje moralo biti osnova vsem konjem v vseh konjeniških disciplinah. Že mladega konja z delom na lonži učimo poslušnosti, neprestane pozornosti na nas in naše ukaze, razvijamo njegov krvožilni sistem, dihalni sistem, muskulaturo, ravnotežje in pravilno ter sproščeno gibanje v osnovnih hodih, da je v stalnem naslonu in da so gibi izdatni (Hermsen, 2003).

Lonžirni prostor naj bo na mirnem kraju, tla naj bodo ravna, ne premehka in ne pretrda, prostor mora biti ograjen. Za lonžiranje uporabljamo uzdo z navadno brzdo ali krotilno uzdo (kapcam), lonžirni pas, dve 7 m dolgi lonži in lonžirni bič s tako dolgo vrvico, da lahko konja na krogu premera 12–14 m vedno dosežemo (Donner in Specht, 1995).

Ko se konj navadi lonžirnega pasu, ga začnemo lonžirati z oglavnikom in nato še z ustno brzdo. Pomagati nam mora pomočnik, ki vodi konja v krogu najprej v koraku in nato v kasu. Če nameravamo po lonžiranju konja zajahati, je najbolje, da lonžiramo s sedlom s stremeni, spravljenimi visoko ob sedlu. Praviloma začnemo lonžirati na levi roki, kar pomeni, da držimo v pentlje nabrano lonžo z levo roko, konjevi notranji nogi sta v tem primeru njegovi levi nogi. Lonžirni bič držimo v desni roki in ko se odločimo, zavrtimo pest tako, da se s koncem vrvice dotaknemo konja nad skočnim sklepom zadnje leve noge in ga tako pošljemo na zunanost kroga (na stezo). Vodnik lonže stoji na sredini kroga in se vrti z enakim ritmom kot konj. Pri lonžiranju so bistvenega pomena glasovni ukazi, ki morajo biti jasni, kratki, dosledni in primerni. Če konj ni izvršil našega ukaza, to pomeni, da ga ni razumel ali pa ga ne zmore, zelo redko se

zgodí, da noče izvršiti našega ukaza. Ko želimo zamenjati roko oziroma smer lonžiranja, konja ustavimo na krožnici, se mu približamo, popravimo opremo (pomožne vajeti) ter ga obrnemo. Lonžiranje vedno začnemo in zaključimo v koraku. Na začetku mladega konja lonžiramo kratek čas z menjavo smeri na 5 minut, nato pa čas lonžiranja postopno podaljšujemo. Kasaške konje za dirke začnemo lonžirati pri starosti 1 leta, konje za rekreacijsko jahanje in dresuro pa pri dveh letih starosti (Hermsen, 2003).

Slika 9: Konj na lonži (Hermsen, 2003)

4.2.2.3 Podkovanje

Mladega konja podkujemo čim pozneje, da se kopita lahko čim bolj razvijejo. Pravilno razvita in negovana kopita so osnova za pravilno gibanje konj. Na držo konjeve noge pri podkovanju začnemo konja navajati že kot žrebeta. Rast kopita je približno 1 cm na mesec, lahko pa je večja ali manjša – odvisno od okolja, v katerem konj živi. Poleg rednega čiščenja in obrezovanja ter po potrebi kovanja, je treba omejiti preveliko izgubo ali sprejemanje vlage. V vlažnem in mokrem okolju kopito raste hitreje, je mehkejše, bolj dovzetno za obrabo (v primeru, ko konj ni kovan), v suhem okolju pa je rast kopita počasnejša in kopito je izsušeno (Tomažič, 2010).

Pred vsakim podkovanjem kopita očistimo s klinom tako, da izpraskamo umazanijo v brazdah ob žabici in po robovih podkve, nato pa kopito skrtačimo in pobrusimo. Konja podkujemo vsakih 4 do 6 tednov, odvisno od namena uporabe konja in od vrste tal, na

katerih se konj giblje. Če imamo konje za rekreacijo nepodkovane in so ves čas na pašniku (mehak teren), je njihova obraba kopita manjša kot obraba kopita nepodkovanih konj, ki so v hlevu, na peščenih tleh (trd teren) ipd. Zaradi tega je treba konje podkovati, predvsem tiste, ki bodo tekmovali na dirkah. Konjev, ki jih jahamo na mehki podlagi, pa ni treba podkovati (Hermsen, 2003). Podkovanje konj naj vedno opravlja za to usposobljena oseba, ker je treba skoraj vsakega konja podkovati drugače. V uporabi so različne vrste in oblike podkev (kovinske, gumirane in plastične, ki se razlikujejo po velikosti, masi in obliki). Podkve pribijemo s podkovskimi žebli, ki jih zabijamo v belo linijo kopita (Zupanc, 2000). Za jahalne konje so primerne gladke podkve, ovalne oblike in zadaj odprte, ki morajo biti prilagojene obliki in velikosti kopita. Podkev ne sme biti predebela, ker mora strela ohraniti stik s tlemi. Med kopito in podkev lahko damo tudi vložek (iz usnja, gume ali sintetike), katerega naloga je, da zaščiti podplat, popravi naklon kopita in odstrani neenakomerno obrabo kopita (Trapečar, 1999).

4.3 TRENIRANJE

Čas začetka treninga mladega toplokrvnega konja je odvisen od namena uporabe konja. Po navadi začnemo trenirati konje pri starosti 2 ali 3 let. Ker pa pri teh letih nekatere pasme že tekmujejo, npr. kasaški konj, ga moramo začeti navajati in trenirati že pri 1 letu. Pri starosti 2 oziroma 3 let pa začnemo z učenjem jahanja, preskakovanja ovir, vprego in dresuro (Hermsen, 2003).

4.4 NAČINI VZREJE

Najpogostejši način vzreje konj je reja v hlevu. Je najbolj delovno intenzivna, saj moramo konjem v hlevu nuditi redno gibanje, hranjenje in nego. Ker veliko konj večji del svojega življenja preživi v hlevu, mora ta biti zgrajen in opremljen konju primerno. Drugi način vzreje pa je reja na prostem, ki pa je za človeka manj delovno naporna, saj moramo konju na pašniku zagotoviti zaklon, hrano in dovolj površine za gibanje (Ivankovič, 2004).

4.4.1 Uhlevitev

Namen uhlevljanja živali je zaščita pred nezaželenimi vremenskimi pojavi, npr. dež, veter, sneg, previsoka ali prenizka temperatura. Pri tem je pomembno, da so razmere v hlevu čim bolj podobne zunanjim, da lahko konji ohranijo svojo naravno odpornost (Zupanc, 2000).

Ko gradimo hlev, ga postavimo na pobočje (če to teren dopušča), kjer se hladen zrak in škodljivi plini (amoniak, ogljikov dioksid, žveplov vodik) ne bodo mogli zadrževati v hlevu. V okolici hleva je priporočljiv veter, ker odnaša škodljive pline, bolezenske klice, prah in mrčes, prinaša pa svež zrak. Os hleva naj bo obrnjena tako, da se poslopje poleti ne bi preveč segrevalo, pozimi pa bi ga sonce prijetno obsijalo (Vejnovič, 2008).

Hlev za konje mora biti suh, svetel, zračen in brez prepaha. Za gradnjo hleva so najprimernejši zračni materiali (les in opeka), tla pa morajo biti suha in prepustna (največkrat so betonska). Stene hleva morajo biti trdne in gladke, da se konj ne poškoduje ob ostrih robovih ter da prenesejo morebitne udarce kopit (Hermsen, 2003).

Redno ga je treba čistiti (vsak dan), vsaj enkrat letno pa povsem očistiti, razkužiti in prebeliti. Za nastiljanje se uporablja slama, žagovina, listje ipd. (Trapečar, 1999). Zaradi onesnaževanja zraka v hlevu je treba zagotoviti ustrezno prezračevanje, in sicer je najprimernejše naravno prezračevanje z odvajanjem in dovajanjem svežega zraka s kroženjem med pri tleh nameščenimi zračnimi odprtini in strešnim zračnim jaškom (Zupanc, 2000). Optimalna temperatura v hlevu je od 8 do 18 °C, čeprav se konji najbolje počutijo pri podobni temperaturi, kot je zunaj, saj prenašajo velika temperaturna nihanja, relativna zračna vlaga pa mora biti od 60 do 80 %. V hlevu moramo zagotoviti tudi dovolj naravne svetlobe, zato je priporočljivo, da okna zajemajo 1/15 talne površine in da so dvignjena 2 m od tal. Velikost hleva je odvisna od števila konj in sistema uhlevitve, pri katerem morajo imeti možnost neoviranega uleganja, vstajanja, ležanja v stranski legi in valjanja (Trapečar, 1999).

4.4.1.1 Individualni boksi

Konji niso privezani in jim je tako omogočeno vsaj minimalno gibanje, zagotoviti pa jim moramo ustrezno temperaturo, socialni stik z drugimi konji, hrano in vodo. Za srednje velikega konja mora biti boks velik vsaj 10 m². Priporočljiva višina stropa je 2,8–3,5 m, stene boksa morajo biti do višine 1,3 m lesene in zaprte, višje pa delno odprte iz kovinskih palic z razmikom 5 cm. Po normativih mora biti višina dna krmilnika povprečno 55 cm, višina vrat pa 2,35 m. Pri tej vzreji moramo konjem zagotoviti tudi stalen dnevni izpust in nadzor konj je boljši kot pri prosti reji. Ta način vzreje je najprimernejši za konje, ki jih bomo individualno trenirali, npr. za jahanje, za dresuro in za kasaške dirke. Če imamo v hlevu 12 individualnih boksov, jih postavimo v eno vrsto, če pa je boksov več, jih postavimo v dve vrsti, med njima pa mora biti hodnik širok vsaj 2 m (Zupanc, 2000).

Slika 10: Boks za konje (Trapečar, 1999)

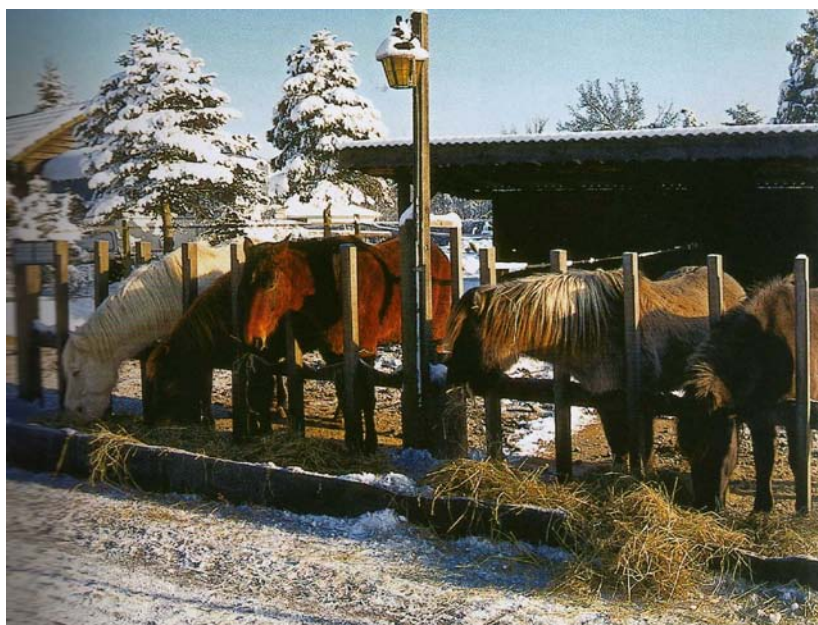
4.4.1.2 Skupinska reja v boksih

Skupinska reja v boksih predstavlja rejo več živali iste starosti v enem boksu. Tudi tu moramo konjem zagotoviti ustrezno temperaturo, prezračevanje, hrano in vodo. Če imamo v skupini več kot 20 živali, moramo prostor za ležanje fizično ločiti, ker se med konji vzpostavi hierarhija. Prav tako moramo zagotoviti dovolj krmilnih mest. Ta boks mora biti dovolj velik, ker vsak konj potrebuje določeno površino za gibanje. Pri tej reji

je že slabši nadzor konj kot pri reji v individualnih boksih, vendar pa imajo živali boljši socialni stik z drugimi, kar pomembno vpliva na odraščanje žrebet po odstavitvi, za katere je tudi ta reja najprimernejša. Primerna je tudi za vzrejo mladih konj, ki se jih bo uporabljalo v vpregi, ker se ti konji med sabo že poznajo in je potem lažje delati, kot če damo v vprego konje, ki se med sabo ne poznajo (Zupanc, 2000).

4.4.2 Skupinska reja na prostem

Je najprimernejši način reje konj v fazi odraščanja od odstavitve do začetka treninga, ker jim omogoča veliko gibanja in stikov z vrstniki. Primeren je tudi za vse konje ne glede na namen uporabe, le da je po tem, ko jih treniramo individualno za jahanje ali dresuro, več dela, ker moramo konja iti iskat na pašnik, ki je lahko precej oddaljen od kraja treninga. Konji pri tem načinu pridobijo večjo odpornost, pričakujemo lahko bolj zdrave konje in s tem manj stroškov za zdravljenje v odrasli dobi oziroma v času uporabe. Konji so v primerjavi z vzrejo v boksih bolj sproščeni, ker je to bivanje podobno njihovi naravi (življenje v preteklosti kot divji konji). Konjem moramo na pašniku zagotoviti neko zavetišče, da jih zavaruje pred vetrom in dežjem. V njem pa morajo biti krmilniki in napajalniki ter prostor za ležanje in gibanje. Vsak konj mora imeti na razpolago 1 ha pašnika, ta pa mora biti ograjen (Werner, 1997).

Slika 11: Prosta reja konj (Anžlovar, 2009)

5 SKLEPI

Z učenjem konja začnemo takoj po rojstvu. Za celoten razvoj in kakovost mladega konja je najpomembnejše obdobje od rojstva do 1 leta starosti, ko sta rast in razvoj najbolj intenzivna, saj doseže okrog 75 % končne višine. Konji, ki so zunaj vsak dan, so bolj utrjeni in odporni proti boleznim. Pri starosti 3 let so konji primerni za delo, izjema so kasači, ki s starostjo 2 let že tekmujejo. Pri tej starosti dosežejo 97 % končne višine in 87 % končne teže.

Z lonžiranjem konja učimo poslušnosti, nadzorujemo njegovo gibanje, naučimo ga vztrajnosti, odvajamo odvečno energijo, razvijamo in vzdržujemo kondicijo ter ga naučimo, da je vselej pozoren na nas.

Vozne konje navajamo najprej na vprežno opremo, nato pa obremenitve počasi povečujemo, najprej s hlodom, s praznim vozom in nazadnje z naloženim. Jahalne konje počasi privajamo na sedlo in na težo jahača. Mlade kasače najprej navadimo na vprežno opremo in jih naučimo mirne vožnje.

Pred sedlanjem moramo konju odpraviti strah pred občutkom bremena na hrbtu. Konja moramo pred vsakim sedlanjem najprej temeljito očistiti, nato pa mu nadenemo podsedelnico in sedlo ter ga zauzdamo. Ko se konj navadi na sedlo, ga postopno zajahamo. Prva zajahanja opravimo v boksu in na lonži.

Za uspešno vzgojo in priučitev mladih konj je pomembna predvsem umirjenost, doslednost, postopnost, vztrajnost, potrpežljivost in razumnost.

6 POVZETEK

Z udomačitvijo konj se je njegov namen uporabe spremenil, in sicer iz uporabe za meso in kožo v uporabo kot delovno silo. Pozneje pa tudi v športne in rekreativne namene, predvsem za različna tekmovanja, npr. kasaške dirke, dresurno jahanje, preskakovanje ovir ipd.

Lipicanski konj je naša avtohtona pasma in je tudi najstarejša pasma, uporablja se ga pa predvsem za rekreativno jahanje in za dresurno tekmovanje. Druga naša pasma je slovenski toplokrvni konj, ki je še v nastajanju, quarter konja pa uporabljamo za western discipline, v katerih je zelo dober. Kasaške konje uporabljamo za kasaške dirke. Pravzaprav pa lahko vse toplokrvne pasme uporabljamo za vse športne discipline (dresura, preskakovanje ovir, vprega, rekreacijsko jahanje, lovno jahanje, western jahanje, hipoterapija ...).

Toplokrvne konje pa vzrejamo na več načinov in poznamo tudi več faz vzreje. Ena od faz je, ko je konj še žrebe in ga v tem obdobju do odstavitve učimo na privezovanje, na vodenja na roki in na dvigovanje nog. V tem obdobju mora žrebe imeti na voljo dovolj mleka, dobivati pa mora že seno in žito. Po odstavitvi pa je najbolje, če damo žrebeta iste starosti skupaj, da odraščajo z vrstniki, in jih vzrejamo v prosti reji. Prosta reja pa je najprimernejši način, ker konji pridobijo naravno odpornost in so s tem manj dovzetni za različna obolenja ter imajo na voljo dovolj gibanja. Poznamo pa tudi različne uhlevitve konj, in sicer uhlevitev v individualnem boksu in v skupinskem boksu. Ker smo že omenili, da je najboljša prosta reja, pa naj povemo še, da je individualna uhlevitev dobra predvsem takrat, kadar individualno treniramo konje, npr. za dresuro in jahanje. Če imamo take konje v prosti reji, imamo več dela, ker moramo iti po konja na pašnik, ki pa je lahko precej oddaljen od kraja treninga. Z določeno starostjo pa začnemo konje že učiti različnih nalog. Po dopolnjenem 1 letu starosti začnemo konje privajati na opremo za vprego, na sedlo in ustno brzdo, na lonžirni pas itd., razen kasače, ki jih začnemo z 1 letom starosti že trenirati za dirke.

Ker pa vsi, ki se gibljemo v konjskih krogih, vemo, da se v fazah vzreje dela največ napak, naj izpostavim predvsem najpomembnejšo, in to je odstavitev. Do zdaj nam je bila najbolj poznana enkratna ločitev žrebeta od matere, ko smo oba postavili v drug hlev, da se med sabo nista slišala. V zadnjem času pa nekateri priporočajo postopno odstavitev, ki poteka tako, da imamo več kobil z žrebeti v skupni reji in potem postopoma iz te skupine odstranjujemo kobile, vendar eno kobilo pustimo vedno pri žrebetih, da imajo potem tudi pri odraščanju nekega starejšega vzornika.

7 VIRI

Anžlovar P. 2009. Konji. Tržič, Učila International: 288 str.

Binder S. L. 2009. Konji: najbolj priljubljene pasme konj. Tržič, Učila International: 96 str.

Donner H.D., Specht D. 1995. Osnovno šolanje jahača in konja. Ljubljana, Konjeniška zveza Slovenije, Slovenska konjeniška akademija: 178 str.

Dresura in učenje. 2010. Kobilarna hosta.

<http://hosta-lipizzans.eu/pon-dresura.html> (24. jun. 2010)

Ečimovič. 2000. Splošna znanja o konju. Univerza v Ljubljani, FMF, Oddelek za matematiko in mehaniko.

<http://www.educa.fmf.uni-lj.si/izodel/sola/2000/ura/ecinovic/konji.html> (13. avg. 2010)

Endurance jahanje. 2010. Konjeniška zveza Slovenije.

<http://www.konj-zveza.si> (13. sep. 2010)

Edwards E.H. 2002. Ultimate horse. London, Dorling Kindersley: 272 str.

Finžgar. 2010. Spretnostno jahanje Slovenije.

<http://www.janifinzgar.com/spretnostno-jahanje.html> (19. sep. 2010)

Globočnik B. 2010. Terapevtsko jahanje.

<http://www.terapevtsko-jahanje.net> (10. sep. 2010)

Habe F., Salobir K., Kosec M., Rus J., Trapečar B., Marc M., Golob A., Slavič F. 2002. Konjereja, zapiski iz predavanj (izbrana poglavja). Domžale, Biotehniška fakulteta: 467 str.

Hermesen J. 2003. Konji in konjeniški šport. Ljubljana, Prešernova družba: 144 str.

Humar I. 2005. Njegovo veličanstvo konj! Nova Gorica, samozal.: 136 str.

Ivanković A. 2004. Konjogojstvo. Zagreb, Hrvatsko agronomsko društvo: 360 str.

Jurkovič J. 1983. Konjereja. Ljubljana, Kmečki glas: 204 str.

Krumpak S. 1994. Pasma konj. Ljubljana, Kmečki glas: 116 str.

Mitić M. 1998. Nevarnosti pri jahanju. Grosuplje, samozal.: 50 str.

Pravilnik o kasaških dirkah. 2008. Zveza društev kasaške centrale Slovenije: 47 str.

Predstavitev pasme. 2009. Slovensko združenje quarter konja.

http://www.siqha.si/wp_slo/?page_id=40 (20. mar. 2010)

Program razvoja podeželja Republike Slovenije za obdobje 2007-2013. 2007. Ljubljana, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano: 25 str.

Rus J. 2005a. Rejski program za konje pasmo slovenski toplokrvni program. Ljubljana, Veterinarska fakulteta: 44 str.

Rus J. 2005b. Rejski program za konje pasmo kasaški konj. Ljubljana. Veterinarska fakulteta: 38 str.

Rus J. 2005c. Rejski program Kobilarna Lipica za pasmo lipicanski konj. Ljubljana. Veterinarska fakulteta: 49 str.

Terapevtsko jahanje. 2010. Ustanova - fundacija Nazaj na konja.

<http://www.nakonju.si> (22. sep. 2010)

Tomažič T. 2010. O kopitu. Konjopis.

<http://konjopis.konji.com/zdravje-in-oskrba/clanki-dr-cooka/kovina-mit-in-konjska-bridkost/> (15. sep. 2010)

Trapečar B. 1999. Konjenikov priročnik. Ljubljana, Kmečki glas: 255 str.

Tušak M. 2002. Psihologija konja. Ljubljana, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete: 277 str.

Werner H. 1997. Konji: pasme, nega, šolanje, šport. Ljubljana, DZS: 176 str.

Vejnovič J. 2008. Naši konji. Ljubljana, Kmečki glas: 203 str.

Zupanc A. 2000. Konjereja. Ljubljana, Kmečki glas: 124 str.

ZAHVALA

Otroštvo! Oh, kje je že to?

Ali res otroška leta minejo tako hitro, ne da bi se tega sploh zavedali.

Nato! Prvi koraki v šolo, prvo spoznavanje mojih vrstnikov. A tudi to, tako hitro mine, da sploh ne vemo kdaj. Že je pred nami odločitev, kam naprej. Ni lahko pri 15 letih ugotoviti, kaj želim postati in delati v življenju. Najtežje je v križišču izbrati pot, če ne veš katera je prava. Hitro lahko zgrešiš in greš v napačno smer, kajti pravega znaka takrat še ne vidimo. Tudi jaz sem v prvem križišču malo zgrešila, a nič zato, na drugem vem da sem našla pravo pot. Pot, ki me je pripeljala na Biotehniško fakulteto. Tu sem spoznala, da je to poklic, ki ga bom opravljala v življenju. Pridobila pa sem tudi svojo boljšo polovico in moje ter očetovo neizmerno veselje, konja.

Čeprav ne izhajam iz bogate družine, sta me mami Marija in ati Rudi vseskozi bodrila in mi stala ob strani. Prav tako moj starejši brat Boštjan, kateri mi je v začetku šolanja pomagal pri učenju ter mi podaril prvi avto po opravljenem vozniskem izpitu.

Tudi kupi zlata ne morejo odtehtati tistega kar dobiš od svojih najbližjih. Pa naj bo to lepa beseda, ali pa mogoče kakšen evro za sladoled v poletni vročini. Sprejeti pa moraš znati tudi grajo, pa čeprav se zdi, da včasih neupravičeno.

Ob tej priliki, bi se jim iz srca najlepše zahvalila. A zahvalim se lahko le mami in bratu, kajti mojega dragega atija ni več med nami, saj nas je zelo prekmalu (november 2010) zapustil po dolgi in težki bolezni. Ampak vem, da bi bil neizmerno srečen ob tej moji diplomi. Zato dragi ati, kjerkoli si, najlepša ti hvala za vse lepe trenutke, ki sem jih preživela s tabo. Še vedno sem ponosna nate in vedno bom. Vsak trenutek, vsako minuto, sekundo življenja si v mojih mislih in srcu, kjer boš tudi vedno ostal. Ponosna pa sem tudi na fanta Ignaca, ki me je bodril in spodbujal takrat, ko mi je bilo težko. Z njegovo pomočjo sem uresničila svoje življenjske sanje, postati povezana z naravo in njenimi živimi bitji. Omogočil mi, je da sem postala lovec in s tem v stiku z naravo in divjimi živalmi, kar me neizmerno osrečuje.

Na koncu pa bi se rada zahvalila tudi mojim najboljšim prijateljem. Teja, Bojan, Samo in Ervin, hvala vam za vse lepe trenutke, ki smo jih preživeli skupaj v času študija, za preživljanje prostega časa v popoldanskih študentskih dnevih. Hvala vam za vso pomoč, lepe besede in oporo, ko sem jo najbolj potrebovala. Hvala, ker ste me znali nasmejati in spraviti v boljšo voljo. Brez vas bi bila študentska leta oz. študentski dnevi dolgočasni, prazni in prazni.

Še enkrat vam najlepša hvala.

Zahvala za to, da imam danes diplomo v roki pa so zaslužni tudi naši dragi profesorji.

Iskreno se zahvaljujem mentorju viš. pred. dr. Klemnu Potočniku za njegov čas, prijaznost, napotke, za strokovno vodenje in usmerjanje, zavzetost, pomoč in popravke pri izdelavi diplomskega dela.

Posebno se zahvaljujem recenzentu prof. dr. Janezu Salobirju za prijaznost, mnenja ter za zelo hiter recenzijski pregled in popravljeno nalogo.

Zahvaljujem se predsedniku doc. dr. Silvestru Žgurju za končni pregled diplomskega dela.

Ga. Sabini Knehtl izrekam zahvalo za prijaznost in pomoč skozi vsa leta študija.

Prof. dr. Nataši Siard in ga. Malinger hvala za hitre popravke.

